

Språknytt

– Norsk holder basically
på å dø ut side 18

Leder

God norsk, også på mobilen

Den 21. februar ble FN's internasjonale morsmålsdag markert over hele verden. Denne dagen feirer vi språklig og kulturelt mangfold. Samtidig må vi huske at mange fremdeles ikke har god nok tilgang til morsmålet sitt.

Dersom du har norsk som morsmål, er du på mange måter heldig sammenlignet med mange andre språkbrukere i verden. Du har rett til opplæring på ditt eget språk, og du kan bruke morsmålet ditt både hjemme og i offentligheten. Disse rettighetene har ikke kommet av seg selv, de er resultat av en språklig demokratiseringsprosess som har pågått siden midten av 1800-tallet i Norge. Når folkevalgte snakker sin egen dialekt fra Stortingets talerstol, er det et levende uttrykk for denne språklige demokratiseringen.

Skal vi bli trygge morsmålsbrukere, trenger vi å møte morsmålet vårt i mange ulike sammenhenger. Norske barn og unge har tradisjonelt vært trofaste brukere av NRK og norskspråklig litteratur, men nå blir disse kanalene i stadig større grad utfordret av engelskspråklig innhold på digitale plattformer. I hovedreportasjen i dette nummeret av Språknytt ser vi nærmere på hvilke konsekvenser en slik utvikling kan få for mindre nasjonalspråk som norsk.

Det er slett ikke opplagt at engelsk skal være det foretrukne digitale språket. I Norge har vi et rikholdig kultur- og medietilbud på norsk på tradisjonelle medieplattformer. Med språkpolitisk innsats og gode virkemidler er det mulig å sikre at vi nå og i framtida har godt norskspråklig innhold også på mobiler, nettbrett og datamaskiner. Det vil bety mye for nye generasjoner morsmålsbrukere.

Åse Wetås, direktør i Språkrådet

Innhold
1 | 2019

- 3 Lovar ny lov
- 5 Språkbrukeren
- 6 Intervjuet

- 10 Studentar vil ha norsk fagspråk
- 13 Språkpris til Sofie Gråbøl
- 14 Gratis ordbøker på nett er viktig
- 16 Den som sparer, har – eller?
- 17 Med andre ord
- 18 Tospråklige kids

- 24 Ordklimaet 2018
- 26 Kva er eit stadnamn?

- 31 Nyord
- 32 Klipp
- 33 Leserspørsmål
- 36 Historia bak

Lovar ny lov

Den nye regjeringa vil fremja forslag om ei heilskapleg språklov. Nå er arbeidet med lova endeleg i gang.

AV SIGRID SØRUMGÅRD BOTHEIM

I DAG FINST DET fleire ulike lover som tek for seg språk – mellom anna mållova, samelova og stadnamnlova. Det finst òg lovføresegner som fastset skuleelevar sin rett til opplæring på eige språk. Men det finst inga lov som seier at norsk er nasjonalspråket i Noreg. Vi har altså klare reglar for tilhøvet mellom bokmål og nynorsk, men det er ingenting i dagens lovverk som hindrar eit statsorgan i å nytte engelsk i allment informasjonsarbeid.

Ei språklov vil sikre norsk språk

Å få laga ei språklov er eit tiltak for å styrkje det norske språket, heiter det i Stortingsmelding nr. 35 (2007–2008) *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk*. Ifølgje meldinga er det overordna målet for språkpolitikken i Noreg å motverke domenetap og sikre norsk språk fullverdig status og bruk på alle område i samfunnet.

Rapporten *Språk i Norge – kultur og infrastruktur*, som kom hausten 2018, viser at den ti år gamle stortingsmeldinga ikkje har blitt følgt godt nok opp i praksis på fleire område. Utvalet bak rapporten peiker mellom anna på at arbeidet med språkpolitikk for skular og høgare utdanning går for sakte. Språk har heller ikkje vorte eit sektorovergripande politikkområde, slik meldinga ►

I Språknytt 4/2018 sa kulturminister Trine Skei Grande: «Norsk språk treng ei lovforankring. Derfor er vi i gang med å lage ei språklov og ei språkmelding knytt til den nye lova. Eg er mellom anna opptatt av at vi må sikre det norske teiknspråket, dei nasjonale minoritetsspråka og dei samiske språka betre.»

la opp til. Spørsmålet om å lovfeste norsk som nasjonalspråk er svært aktuelt med tanke på den aukande bruken av engelsk i samfunnet vårt.

Språklova er politisk prioritert

Seks kulturministrar har kome og gått sidan *Mål og meining* vart handsama i Stortinget i 2009. Fleire gonger har spørsmålet om ei språklov vorte stilt i Stortinget, og svaret har vore at departementet er i gang med lov-arbeidet.

Nåverande kulturminister Trine Skei Grande uttalte i Språknytt 4/2018 at norsk språk treng ei lovforankring. Ho har gjeve politiske signal om at ho vil prioritere dette arbeidet. I Granavollerklæringa, som er plattformen til den nye firepartiregjerings, står det at regjeringa ynskjer ei ny lov:

Regjeringa vil: Fremme forslag om ny helhetlig språklov som viderefører prinsippene i dagens lovverk knyttet til sidestilte målformer, tegnspråk og minoritetsspråk, og vurdere tiltak for å styrke hoved- og sidemålsopplæring for tidlige alderstrinn, samt åpne for lokale forsøk.

Omtrent den same formuleringa finn vi i Jøløyplattformen frå 2018, da Venstre gjekk inn i regjering med Høgre og Framstegspartiet. Dette var fyrste gong arbeidet med ei språklov vart nemnd i ei regjeringsplattform.

Departementet arbeider nå med innhaldet i lova, som truleg vil bli send på høyring hausten 2019. Parallelt med lovarbeidet kjem det til å bli laga ei ny språkmelding.

Styrkje norsk, men ikkje svekkje andre språk

Språkrådet er oppteke av at det å lovfeste norsk som nasjonalspråket i Noreg ikkje inneber å stenge andre språk ute. Som formuleringa i

Granavollerklæringa viser, er det like viktig å verne om dei nasjonale minoritetsspråka, norsk teiknespråk og samisk. Det vil også vera naturleg å vidareføre innhaldet i dagens mållov. Eit overordna mål i norsk språkpolitikk har vore å leggje til rette for ei meir reell likestilling mellom bokmål og nynorsk.

SPRÅKLOVA ER TEMA PÅ SPRÅKDAGEN

Språkrådet vil nytte Språkdagen 4. april til å drøfte viktige område som gjeld den komande språklova. Kvifor er ei språklov viktig? Kva moglegheiter finst i ulike typar språklover? Kva tyder formuleringa *tilgang til språk* for ulike språkbrukarar?

Det svenske Språkrådet kjem på besøk for å fortelja om den svenske språklova frå 2009. Dei vil særleg trekkje fram paragrafen som handlar om «den enskildes tilgang till språk». Det vil bli diskutert kva konsekvensar kommune- og regionreforma har for nynorskbrukarar og deira tilgang til sitt eige språk. Språkrådet vil også sjå nærare på tilgangen til dei nasjonale minoritetsspråka og det norske teiknespråket.

Skjelvande, halvfast masse i form

DA EG FORTALDE at eg hadde fått arbeid i Språkrådet, kravde dei tre nevøane mine sporenstreks at eg måtte gå i gang med ei omfattande lobbyverksemd for å erstatte ordet *gelé* med *dilderpudding*. Ordet har ei tradisjonsrik historie i den sørumgårdbotheimske heimen, men familien har ikkje greidd å spreie bruken nok til at det har blitt eit oppslagsord i ordboka.

Samtidig gjev *Nynorskordboka* oss ei viss støtte i skildringa av ordet *gelé*: «gjennom-siktig, halvfast og **didrande** masse av innkokt og avkjølt kraft eller særleg av bær- og fruktsaft brukt til dessert eller liknande». (Ja, det er mi utheving.)

Gelé kjem frå fransk *gelée* og har røter i det latinske ordet *gelare*, som betyr å fryse. Ordet skildrar dermed prosessen som skal til for at *gelé* skal bli *gelé*: Han må frysast. Dette synest eg er litt lite kreativt. Det er mange andre matrettar som må gjennom den same nedfrysinga, og ordet seier lite om dei sær-eigne kvalitetane ved geleen.

Ordet *dilderpudding*, derimot, vitnar om dei livskraftige eigenskapane retten har. Alle har vel opplevd å søle *gelé* på bordet fordi han *dildirar* seg av skeia. Eg tippar mange også har fryda seg over den halvfaste pud-

dingkonsistensen ved å sile geleen utførleg mellom tennene. Å *dildre* er også eit ord med opphav i norrønt. Ved å nytte *dilderpudding* kan vi bygge både språkleg og kulinarisk sjølvtilit.

Nokre føler kanskje behov for å påpeike at puddingen stammar frå det engelske språket, men det meiner eg blir for pirkete. Ikkje ver ein pudding, da. Dessutan har puddingen blitt ein del av det norske kjøkenet med rettar som blodpudding og fiskepudding, som verkar omtrent like erketradisjonelle som smalahove og rakfisk.

Det som er litt trist, er at Språkrådet ikkje har fullmakt til å godkjenne nye ord. «Når Språkrådet får framlegg til eit nytt ord, brukar vi å oppmode innsendaren om å begynne å bruke ordet, spreie det og gjere det kjent, gjerne også i skrift», står det på nettsidene til arbeidsgjeveren min. Ein skal ikkje leike med maten, men dette er altså mitt forsøk på å spreie *dilderpudding* og gjera han kjent i skrift.

Eg trur dei fleste er einige i at ei «skjelvande, halvfast masse i form» er ei meir presis skildring av *gelé* enn «eitt eller anna uvisst som er nedkjølt». Ikkje sant? Kjære språkbrukar, ansvaret ligg nå hjå deg.

Tegnspråk, først og fremst

Marit Vogt-Svendsen kjempet hardt og lenge for at norsk tegnspråk skulle få status som fullverdig språk. Det er ikke rart hun blir satt pris på.

TEKST OG FOTO ERLEND LØNNUM

I høst delte Språkrådet ut historiens første tegnspråkpris. Den gikk til lærer og forsker Marit Vogt-Svendsen, som har vært en pioner i utviklingen av norsk tegnspråk, og til NRK. Vogt-Svendsen innrømmer at hun har måttet kjempe hardt for å sette tegnspråk på dagsordenen, både blant hørende og døve, men at det var verdt det.

– I forbindelse med prisutdelingen fikk jeg flere sms-er fra døve på min egen alder som takket for at jeg aldri gav opp kampen på deres vegne. Det er litt av en anerkjennelse. Så jeg må si at jeg har hatt et fantastisk liv, at jeg har vært heldig som har fått være med på å fremme tegnspråket.

Ikke glem historien

– Etter at jeg mottok prisen, har jeg gjenopplevd mye av det som har skjedd med tegnspråk i min levetid. Episoder har passert revy, særlig fra 70-tallet, da tegnspråket ble kraftig motarbeidet. Det merket jeg ikke minst da jeg forleden spiste middag med kollegaverner fra den tiden jeg

MARIT VOGT-SVENDSEN, f. 1949

- Norges første doktor i tegnspråk-lingvistikk (1991)
- tidligere første-amanuensis ved Universitetet i Oslo
- banebryter i arbeidet for norsk tegnspråk

jobbet i døveskolen, og det ble snakk om utmerkelsen jeg hadde fått. Da kom det opprivende historier fra den ene etter den andre om tegnspråkets levekår. Vi ble sittende og prate om dette hele kvelden. Så det sitter i oss.

– Når det i dag igjen skjer skumle saker med tegnspråket, ved at døve barn blir integrert i vanlige skoler, er det viktig å sørge for at historien ikke gjentar seg, sier Vogt-Svendsen. I Språknytt 3/2018 kan vi lese at nedbyggingen av døveskolene er et stort tap for døve og hørselshemmede.

– Integreringstanken er godt ment, men den er skremmende. Jeg er redd for at dagens døve barn, også flere barn med cochleaimplantat, ikke får den tegnspråkkompetansen de trenger, at de skal miste tilgangen til språket og kulturen. Derfor er det håpefullt at kritikken av integreringen nå kommer fra mange kanter av storsamfunnet.

Tegnspråk er også et språk

Marit Vogt-Svendsen, som selv er hørende, vokste opp på Hjemmet for Døve på Nordstrand i Oslo, det som i ▶

«Hvordan kunne noen mene at tegnspråk er et fattig språk bare fordi det er forskjellig fra talespråk?»

«Vi må støtte de døves kamp mot språkundertrykking.»

dag heter Signo Conrad Svendsen senter, oppkalt etter Marits oldefar, Conrad Svendsen.

– Flere generasjoner av familien min har vokst opp blant døve og døvblinde, så jeg ble tidlig vant til å kommunisere med døve. Jeg husker godt de gangene jeg fikk servere på møter med fagfolk og kunne være flue på veggen under diskusjoner om tegnspråk. Da var det noe som undret meg: Hvor kom motstanden mot tegnspråklig kommunikasjon fra? Hvordan kunne noen mene at tegnspråk er et fattig språk bare fordi det er forskjellig fra talespråk? Det er jo nettopp det at de er forskjellige fra hverandre, som viser oss at språk er egne språk.

På 70-tallet var det mange fagfolk som mente at tegnspråk var et forsøk på å kopiere talespråket ved hjelp av mer eller mindre tilfældige geberder. I læreplanene var det norsk tale- og skriftspråk som ble betegnet som selve språket.

– Jeg var tidlig vitne til hvordan samfunnet undertrykket døve personer også på andre områder, for eksempel ved at døve sjelden ble tatt med i styre og stell og ofte ikke kom til orde på møter fordi de andre møtedeltakerne ikke kunne godt nok tegnspråk, forteller Vogt-Svendsen.

– Eller som en døv venninne av meg sa: «Det er underlig med hørende, de mener alltid å vite hva som er best for oss døve.» Det var slike opplevelser som gjorde at jeg fattet interesse for døveundervisning, språkundertrykking og språk generelt.

Sultne på kunnskap om eget språk

Da Marit Vogt-Svendsen etter endt lærerutdanning i 1972 begynte å undervise på Skådalen døveskole i Oslo, ble hun bedt om å

bruke minst mulig tegnspråk i klasserommet – et pålegg hun ikke fulgte. Det var egentlig bare i frikvarterene at barna fikk boltre seg med tegnbruk.

– Det var ille å oppleve at begavede barn ikke fikk brukt evnene sine fordi vi hørende lærere ikke kunne godt nok tegnspråk. Vi kastet bort så mye tid.

– En gang fortalte jeg elevene mine om at det i gamle dager fantes damer som red med skjørt, men siden jeg ikke kunne tegnet for *i gamle dager*, slet jeg med å forklare selve begrepet. En i klassen snudde seg da til de andre og oversatte til tegnspråk. Tenk hvor effektiv undervisningen hadde vært om vi hadde kunnet tegnspråk bedre og brukt det åpent i undervisningen.

– Jeg forsøkte derfor å gjøre elevene bevisste på sitt eget språk, blant annet ved å vise at tegnspråk skiller mellom entall og flertall, stor og liten, sterk og svak osv. Da oppdaget de at grammatikken ikke var «feil», men bare forskjellig fra norsk. Elevene kunne bli så ivrige at de ikke ville gå ut i frikvarterene, men heller sitte inne og lære mer. Og de gjenfortalte det de hadde lært, til de elevene som ikke hadde vært der. Foreldrene fortalte at barna deres hadde kommet hjem og for første gang formidlet hva de hadde lært i en skoletime. Det var sterke saker.

Slik tok ideer form til hvordan man kunne gjøre tegnspråk til et eget fag i skolen.

Livslangt prosjekt

Marit Vogt-Svendsen er den første i Norge med en akademisk tittel i tegnspråk. Det har kostet. Hun møtte mye motstand blant dem som bestemte og «skrev bøkene» – som oftest hørende fagfolk. Også i døvemiljøet var det noen skeptikere.

– Livet mitt har i stor grad vært preget av kampen for tegnspråk. Det har vært tøft. Samtidig har det vært givende med den støtten jeg fikk fra enkeltpersoner i det norske døvemiljøet og fra medsammensvorne lærere. I mange år var også svenskene blant mine viktigste støttespillere. Svenskene var de første som bygget læreplanene for døve elever på tospråklighetsprinsippet, og de første som fikk en professor i tegnspråk som fag. De hadde en annen forståelse for og kunnskap om tegnspråk. De delte velvillig med oss gjennom veiledning, kurs og forelesninger.

Da Vogt-Svendsen skulle skrive hovedoppgave på slutten av 70-tallet, stanget hun raskt hodet i veggen.

– Det var de døves tegnspråk jeg var interessert i, ikke det konstruerte språket som samfunnet mente var «det riktige». Men jeg hadde bestemt meg: Jeg skulle undersøke det egentlige tegnspråket nærmere, selv om jeg visste at det kunne bli en ensom ferd. Heldigvis hadde jeg god støtte i mine tegnspråklige informanter og andre døve personer. Uten dem hadde det på den tiden ikke blitt snakk om hverken forskning eller tegnspråkstudier.

En revisjon av hovedoppgaven ble i 1983 til en historisk viktig og meget populær lærebok: *Norske døves tegnspråk – noen pedagogiske og språkvitenskapelige aspekter*. Dermed var den moderne tegnspråkforskningen et faktum.

Nybrottsarbeidet fikk massiv støtte fra lærere som hijet etter kunnskap om tegnspråk. Utrettelig lobbyvirksomhet førte til en stortingsmelding i 1985, der norske utdanningsmyndigheter endelig anerkjente at tegnspråk er et språk. Det fikk konsekvenser for undervisningen. I 1997 fikk døve og hørselshemmede

de barn lovfestet rett til grunnskoleopplæring i og på tegnspråk. Samtidig ble tolkeutdanningen utvidet og forbedret, flere døve ble lærere for døve barn og unge, og det ble opprettet et grunnfag i tegnspråk.

– Det virket revolusjonerende. Dette var etterlengtede seiere for tegnspråket, sier Vogt-Svendsen.

– Men det er leit å tenke på at norsk tegnspråk, som er et selvstendig språkssystem, ble neglisjert så lenge og møtt med så bastant motstand. Tenk hva det har hatt å si for opplæringen av døve barn!

Støtter språkkampen

– Da vi satt der og mimret i middagsselskapet, slo det oss at det er enorme forskjeller mellom 70-tallet og i dag. Derfor er det vondt å se at nye generasjoner må slite med mye av det samme. Det er vel og bra at lover og regler er på plass, men vi er livredde for at døve barn blir integrert i vanlige skoler uten å få et ordentlig tegnspråktilbud. Flere kommuner sliter med å få lærere med tilstrekkelig tegnspråklig kompetanse, og språkmiljøene blir ofte for små. Her er politikere og døve på kollisjonskurs.

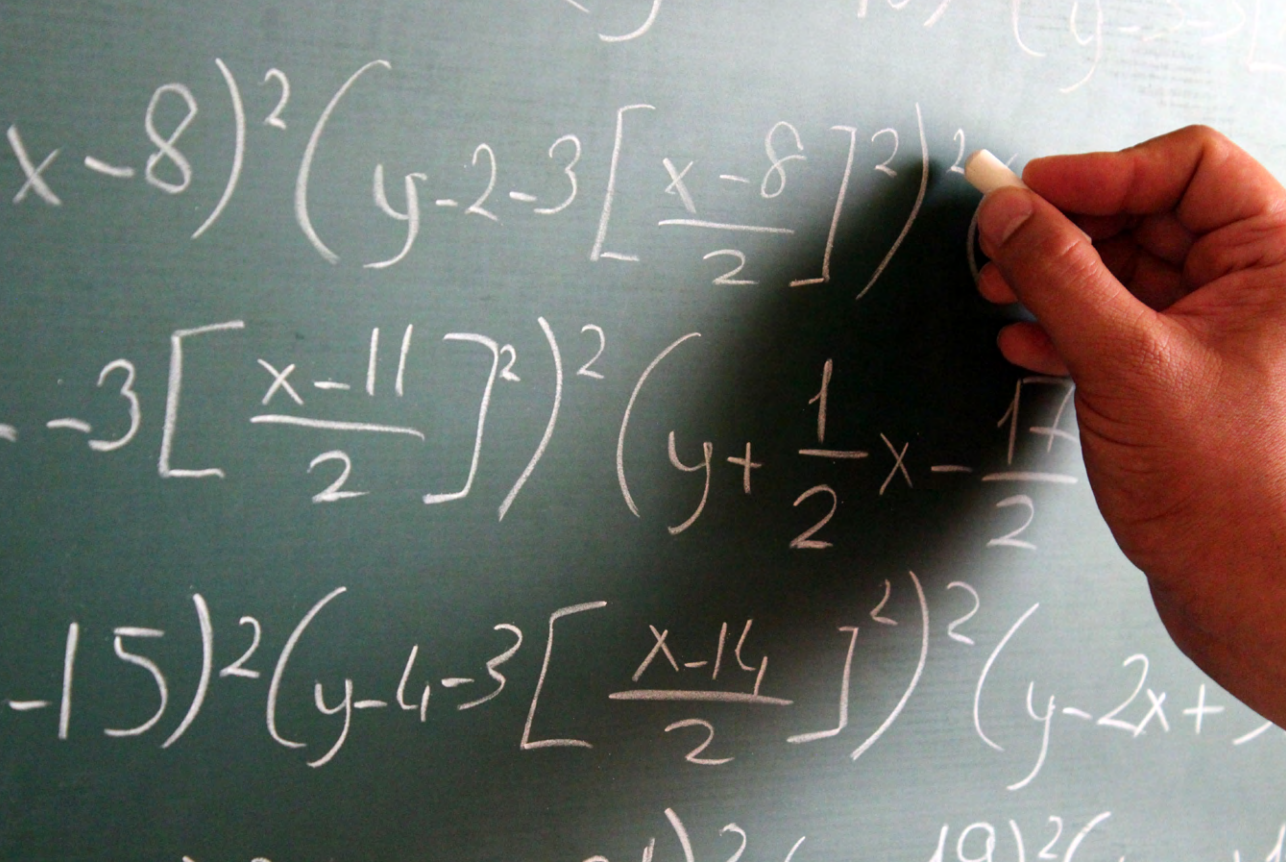
– Selv om tegnspråkets status er betraktelig hevet og døve personer deltar i stadig flere sammenhenger, er det fremdeles noen som ikke skjønner at norsk og tegnspråk er forskjellige språk. Det er til og med noen som mener at tegnspråk hemmer skriftspråkutviklingen. Det er da snarere motsatt. Flerspråklighet er et gode.

Marit Vogt-Svendsen fornekter seg ikke.

– Vi hørende må lytte til de døve, for det er de som sitter med kunnskapen og erfaringene. Vi må støtte deres kamp mot språkundertrekking. ●

TEGNSPRÅKPRISEN 2018: JURYENS BEGRUNNELSE

«Marit Vogt-Svendsen innså tidlig at en måte å heve statusen til et språk på var å forske på det og dokumentere lingvistiske særtrekk. Hun har bidratt til å fremme, utvikle og bevare norsk tegnspråk ved å dokumentere språket slik det blir brukt av døve. Dette har i sin tur gitt døve grunn til å være stolte av språket sitt.»

Formlar er gjerne språkleg universelle, men òg i matematikken trengst det eit godt norsk fagspråk ved sida av engelsk. Foto: ferar / iStockphoto

Studentar vil ha norsk fagspråk

– Skal vi studentar våge å utforske og ta standpunkt i faget vårt, må vi vere godt språkleg rusta. Difor treng vi eit levande norsk fagspråk, og det gjeld både bokmål og nynorsk, seier Eigil Hole Lønning.

AV OLE VÅGE

EIGIL HOLE LØNNING studerer på masternivå i lærarutdanninga og er for tida fag- og forskingspolitisk ansvarleg i Norsk studentorganisasjon (NSO). Han brenn for at studentane skal kunne uttrykkje seg på sitt eige språk og si eiga målform.

– Det handlar om identitet og det å kjenne seg att i språket, men òg om fagleg meistring, seier Lønning.

I mange fag er mykje av pensumlitteraturen på engelsk. Studentar vert ofte overlatne til seg sjølve når dei skal lære seg fagspråket, anten det er engelsk eller norsk. Det vert endå vanskelegare for nynorskstudentar, sidan det finst så få læreverv på målforma deira, meiner Lønning.

– I akademia er det ikkje lenger tabu å snakke om tilrettelegging for studentar. Utdanningsinstitusjonane må syte for at det finst lærebøker på norsk, og for at det vert utvikla oppdatert norsk og engelsk fagterminologi i termbasar for studentar.

Etterlyser handlekraft

Eigil Hole Lønning har om lag 230 000 studentar med seg når han etterlyser handlekraft hos utdanningsinstitusjonane i akademia. Sentralstyret til Norsk studentorganisasjon vedtok i haust ein resolusjon for norsk fagspråk.

– Vi i NSO meiner at utdanningsinstitusjonane må vise i praksis at dei tek på alvor det ansvaret dei etter lova har for å vedlikehalde og utvikle norsk fagspråk. Akademikarar må samarbeide på tvers av institusjonane i sektoren for å lage felles terminologi på begge målformer. Det må vere rom for både norsk og engelsk, nynorsk og bokmål, ikkje berre eitt språk eller éi målform, seier Lønning.

NSO ønskjer dessutan at det vert oppretta eit nasjonalt senter for norsk som språk og fagspråk i sektoren. I dag finst ikkje noko slikt.

– Vi vonar at dei som er ansvarlege, vil

lytte til oss, men det er nok eit stykke å gå enno. Skal institusjonane ta ansvaret på alvor, må Kunnskapsdepartementet sende tydelege signal.

NSO skriv i resolusjonen at det trengst ei finansieringsordning som gjer det mogleg for faggrupper å utvikle fleirspråklege termlister på nye område. Det er det fleire som meiner.

Studentar utviklar fagterminologi

– Vi må ha ei overordna, stabil støtteordning for faggrupper som ønskjer å utvikle fleirspråklege termlister, seier Johanne Haugland, doktorgradsstipendiat i matematikk ved NTNU.

Då ho var masterstudent, tok ho og fleire medstudentar initiativ til eit termprosjekt som resulterte i ei omfattande termliste for matematikk. Lista inneheld no fleire tusen termar på engelsk, bokmål og nynorsk.

– Som student var eg irritert over dårlege og manglande omsetjingar av fagtermar i undervisinga. Det vart verre og verre i studieforløpet, særleg på masternivå. Ofte opplevde vi at faglærarar ikkje kjende til norsk terminologi i fagstoffet det vart undervist i, seier Haugland.

På bachelornivå var undervisinga på norsk, men med få unntak var lærebøkene på engelsk. På masternivå føregjekk alt stort sett på engelsk. Var det ein eller to internasjonale studentar til stades, vart undervisingspråket engelsk.

Byrden med å vedlikehalde norsk fagspråk vert dimed lagd på studentane når undervising og pensumlitteratur er på engelsk.

– Ein del av medstudentane mine føretrekkjer å svare på engelsk på eksamen fordi dei ikkje møter nok norsk i undervisinga eller pensum, seier Haugland.

Då Haugland og medstudentane hennar presenterte termprosjektet for fagmiljøet, vart det godt motteke. Fagfolk frå NTNU, Universitetet i Agder og Universitetet i Oslo bidreg til å utvikle termlista, og prosjektet

er forankra hos Norsk matematikkråd. På denne måten vert termlista nyttig for heile fagmiljøet, ikkje berre lokalt på ein lærestad.

– Det er viktig for meg å kunne snakke og skrive om faget mitt på norsk, trass i at forskingsfeltet mitt i stor grad er internasjonalt orientert. Difor har eg vorte ein pådrivar for dette terminologiarbeidet.

Arbeidslivet treng norsk fagspråk

Fleire undersøkingar stør Johanne Haugland og Eigil Hole Lønning når dei strekar under behovet for å meistre norsk fagspråk.

I ei undersøking som Nordisk institutt for studiar av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) gjorde i fjor, kom det fram at ni av ti studentar i økonomi skal ut i eit norsk arbeidsliv. Fire av fem norske studentar i utlandet vender tilbake til Noreg når dei er ferdig utdanna. Alt tyder dimed på at studentane skal ut i eit arbeidsliv der norsk fagspråk er rådande.

Hausten 2018 presenterte Næringslivets hovudorganisasjon (NHO) den årlege kartlegginga av kva kompetanse næringslivet etterspør. Ifølgje NHOs såkalla kompetansebarometer kjem norsk språk høgst på lista. Heile 80 prosent av verksemdene rangerer norsk, både munnleg og skriftleg, som viktig. Halvparten av dei meiner at framandspråk er viktig.

– Signala frå NSO og erfaringane frå matematikkstudentane syner kor viktig det er at akademia tek norsk fagspråk på alvor, seier Åse Wetås, direktør i Språkrådet. – Når næringslivet gjev så tydelege signal om behova sine, må utdanningsinstitusjonane kome på banen, ikkje gøyme seg bak festtaler.

Wetås peikar på at det er heilt naturleg at studentane òg skal kunne meistre engelsk fagspråk, men ho er uroleg over at norsk fagspråk mistar fotfeste i fleire fag i universitets- og høgskulesektoren. Difor trengst det tilrettelegging og støttetiltak, slik at studentane kan møte tilstrekkeleg norsk fagspråk i

undervisinga til at dei språklege behova i arbeidslivet vert dekte.

– Språkrådet bidreg til fleire einskildprosjekt som utviklar termlister for studentar, men vi forventar at sektoren sjølv får på plass ei eiga, fast ordning som finansierer viktige termprosjekt, slik studentane foreslår. Ordninga bør forankrast på tvers av lærestadane, gjerne i Universitets- og høgskolerådet eller Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høgare utdanning, seier Wetås.

– Lærestadane bør lytte til studentane når dei etterlyser meir norsk. Det er dei som skal forvalte fagspråket vårt i framtida.

Ole Våge er seniorrådgjevar i Språkrådet.

TERMLISTER

Desse faggruppene utviklar fleispråklege termlister for studentar innanfor fag det vert undervist i ved universitet og høgskular:

- astronomi
- bibliotek- og informasjonsvitskap
- celle- og molekylærbiologi
- kjemi
- kjønnsforskning
- klima
- kryptovaluta og blokkjedeteknologi
- lingvistikk
- matematikk

VEGVISAR FOR SPRÅKVAL

Språkrådet har i samarbeid med universitets- og høgskulesektoren utvikla ein vegvisar for språkval i sektoren, som inneheld ti punkt med konkrete råd om bruk av norsk og engelsk i undervising, forskning og administrasjon. Du finn han på sprakradet.no/uh.

Språkpris til Sofie Gråbøl

Den danske skuespilleren har fått Nordens språkpris 2018 for sin formidling av dansk språk i nordiske TV-serier.

– **I MITT ARBEID MED** å formidle historier på tvers av landegrensene har jeg gang på gang oppdaget hvor mye vi har til felles. At vi i Norden med litt velvilje har et felles språk, gjør utvekslingen av våre fortellinger – våre tanker, ideer og livssyn – enda lettere, sa Sofie Gråbøl i takktalen.

– I Danmark har vi lenge sett på blant andre Strindberg og Ibsen som våre egne, de er en naturlig del av vår nordiske identitet. Det er fantastisk å oppleve hvordan alle filmene og TV-seriene som de siste årene har strømmet begge veier over grensene våre, åpner dørene mellom oss på enda videre gap.

Juryen beskriver Sofie Gråbøl som «en av de aller fremste representantene for en generasjon skuespillere som ikke bryr seg om landegrensene i Norden når de velger oppdrag». Ved å bruke sitt eget språk i toneangivende nordiske TV-serier har Gråbøl bidratt til at vi blir bedre kjent med hverandre i Norden, mener juryen.

– Det er alltid en stor inspirasjon for meg å jobbe sammen med nordiske kolleger. Våre nære relasjoner gjør det enkelt å samarbeide, og våre forskjeller gjøre det inspirerende og lærerikt. At jeg på toppen av det hele kan få være med på å spre kunnskap om de nordiske språkene, er en dobbelt glede, sa Gråbøl.

NORDENS SPRÅKPRIS

Foreningen Norden deler årlig ut Nordens språkpris «til en person, institusjon, myndighet, organisasjon, bedrift eller ildsjel som på en innovativ og god måte bidrar til å styrke den nordiske språkforståelsen». Tidligere vinnere er bl.a. Jakob Oftebro og dramaserien Skam.

Foto: Håkon Mosvold Larsen / NTB scanpix

Gratis ordbøker på nett er viktig

En undersøkelse Opinion har gjennomført for Språkrådet, viser at nesten fire av ti bruker *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* på nett. De fleste er fornøyde med ordbøkene og mener det er viktig at det finnes gratis ordbøker på nett.

AV SIGRID SØRUMGÅRD BOTHEIM

– **TALLENE VISER AT** *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* er viktige ressurser. Ordbøkene hadde ikke hatt 125 000 søk daglig om folk ikke var fornøyde, sier Margunn Rauset, hovedredaktør for revisjonen av ordbøkene.

Ordbøkene på nettet blir mye brukt: I 2018 var det 45 millioner søk i de to til sammen.

– *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* er de hovedkanalene Språkrådet har for å formidle normene i bokmål og nynorsk. Det er gledelig at brukerne vender seg til disse ordbøkene for å finne ut hvordan ord blir skrevet og bøyd, mener Åse Wetås, direktør i Språkrådet.

Ordbøkene skal oppdateres

Resultatene fra undersøkelsen er et godt utgangspunkt for arbeidet med å revidere *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*, som Språkrådet og Universitetet i Bergen eier i fellesskap. I et femårig prosjekt skal innholdet i ordbøkene oppdateres. Parallelt med revisjonen skal designet på nettordbøkene fornyes.

– Det er en viktig demokratisk verdi at disse ordbøkene jevnlig blir oppdatert og holder fram med å være tilgjengelige for alle. De som ønsker å lære seg norsk og utvikle språket sitt, bør ha lik tilgang til sentrale språklige ressurser som ordbøker, uttaler Margunn Rauset.

Bokmålsordboka og *Nynorskordboka* er ulike både i omfang og utforming. Før revisjonen

begynte, var det 70 000 oppslagsord i *Bokmålsordboka* og 90 000 i *Nynorskordboka*. Målet er at det skal være rundt 100 000 oppslagsord i begge når prosjektet er over. Definisjonene skal også revideres, og det blir lagt inn nyere ord og betydninger som er mer i tråd med dagens språkbruk.

Det er ordbokredaksjonen ved Universitetet i Bergen som velger ut hvilke ord og betydninger som skal være med i ordbøkene, mens Språkrådet bestemmer skrive- og bøyingsmåtene.

Stadig flere bruker ordbøkene på mobilen

Hvert tredje søk i *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* i 2018 ble gjort i appen *Ordbøkene*. Appen ble lansert høsten 2017 og har slått godt gjennom på kort tid. Den hjelper ordbøkene å nå nye brukergrupper.

– Lærere har fortalt om elever som ikke har brukt ordbøkene på nett, men som bruker appen. Vi oppfordrer flere lærere til å motivere elevene sine til å prøve appen, sier Margunn Rauset.

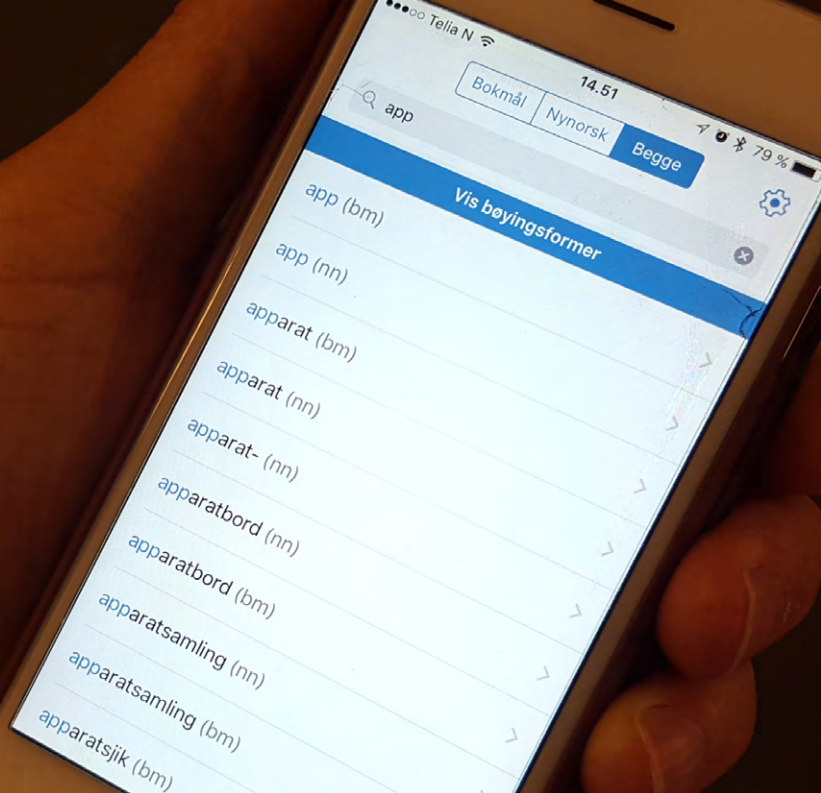
I januar kom en ny versjon av *Ordbøkene*. Den forbedra utgaven bygger på skriftlige tilbakemeldinger fra brukerne. Så langt har appen blitt lasta ned over 70 000 ganger, og den har opp mot 4 000 brukere daglig.

– Det betyr mye for oss å nå ut på digitale

De 10 ordene med flest unike søk i 2018

SØKEORD	SØK
skrive	102 887
vere	57 435
være	55 725
bli	44 679
gi	42 457
komme	41 232
bruke	40 803
finne	40 471
sjå	38 040
ordbøker	37 692

Kilde: Universitetet i Bergen

plattformer, slik at særlig barn og unge får gode verktøy til å bli trygge språkbrukere, sier Åse Wetås.

Folk trenger bokstavelig talt skrivehjelp

Det ordet flest søkte på i fjor, var *skrive*, med nesten 103 000 unike søk. Av de tjue mest søkte ordene finner vi bare tre substantiv, resten er verb som *være*, *bli*, *gi* og *bruke*.

– Dette er helt vanlige og velkjente verb, og trolig betyr det at brukerne primært slår opp for å få hjelp når de ønsker å sjekke stave- og

bøyingsmåte, sier Margunn Rauset.

Til tross for at det totalt blir produsert mye mer tekst på bokmål enn på nynorsk i løpet av et år, er det flere som bruker *Nynorsk-ordboka* enn *Bokmålsordboka*. Søkestatistikken gjør et hopp i måneder med eksamener og heldagsprøver. Det indikerer at mange bruker ordbøkene når de skriver på sidemålet sitt. Gjennom året er nemlig bruken av *Bokmålsordboka* jevnere enn bruken av *Nynorsk-ordboka*.

RESULTATER FRA UNDERSØKELSEN

Andel respondenter som har brukt ordbøkene på nett

37 %

Andel respondenter som er fornøyde med ordbøkene

77 %

Hvor viktig er det at det finnes gratis ordbøker på nett?

2 % vet ikke

6 % ikke viktig

6 % lite viktig

15 % verken eller

43 %
svært viktig

28 %
viktig

Den som sparer, har – eller?

Verbet *spare* har mange sider. Men ikkje alle sidene er med i ordbøkene.

AV LARS S. VIKØR

IFØLGJE NYNORSKORDBOKA ER den grunnleggande definisjonen av *spare* «leggje til side; ikkje bruke». *Bokmålsordboka* har same definisjonen. I tillegg finst det fleire andre tydingar, som eg ikkje går inn på her. Eg vil peike på eit aspekt ved dette verbet som ikkje er beskrive i ordbøkene. Sjå på desse belegga i Leksikografisk bokmålskorpus:

Den som har spart i enkeltaksjer hvert år i denne perioden, har hatt en avkastning på 7,4 prosent.

Å sette pengene i aksjer og obligasjoner er ikke like sikkert som å spare i banken, fordi verdien av obligasjonen eller aksjen, aksjekursen, kan falle, slik at du taper penger.

Å «spare i aksjar» er ein kurant uttrykksmåte i det ein kan kalle finansspråket. Men han passar ikkje med ordboksdefinisjonen av *spare*: la noko ligge ubrukt til eventuelle seinare behov. I finansspråket kan ein «spare» i plasseringar der pengar blir brukt (investert) med risiko for tap eller sjansar for avkastning. Etter min språkbruk er ikkje det å spare, men å bruke til andre formål. Går slike investeringar med tap, er pengane borte, altså ikkje spart. Og får ein avkastning, har ein tent pengar, men å tene er heller ikkje det same som å spare.

Ein kan seie at finansfolk bruker verbet *spare* gale, og at det er ordboka som har rett. Eller ein kan seie at ordet blir brukt i ei spesiell tyding som ordbøkene ikkje dekker. Når det ikkje er samsvar mellom kart (ordbøker) og terreng (språk), er det terrenget som har rett. Derfor bør ordbøkene forsynast med ei ny tyding av *spare* i tillegg til dei som alt finst, t.d. slik:

plassere pengar i eit frittståande samanskotstiltak (t.d. aksjeselskap, fond) som kan investere pengane i kommersielle eller andre aktivitetar og med det gi forteneste (avkastning) eller tap i samsvar med auke eller reduksjon av verdiane i heile samanskotstiltaket på grunnlag av det økonomiske resultatet av dei aktivitetane tiltaket investerer i

Dette bør kunne uttrykkast kortare, men hovudpoenget er at det å *spare* også kan omfatte ei handling som kan føre til at det ein vil spare, går tapt, sjølv om målet med handlinga er å sikre at ein har tilstrekkeleg med pengar seinare i livet.

Lars S. Vikør er pensjonert professor i nordisk språkvitenskap ved Universitetet i Oslo.

I denne spalten tar vi opp stort og smått om forholdet mellom norske ord og importord, først og fremst engelske.

Full baluba

Det blir vonleg ikkje vill baluba om vi lèt dei engelske importorda i norsk vente litt og heller ser nærare på nokre innarbeidde lånord frå ein annan del av verda. Vi skal sørover.

Lubafolket

Ifølgje *Store norske leksikon* er *baluba*, fleirtal av *luba*, namnet på eit bantufolk i Den demokratiske republikken Kongo. I byrjinga av 1960-åra var media fulle av nytt om stridane i Kongo, ikkje minst om den mystiske flystyrten som tok livet av FN's generalsekretær Dag Hammarskjöld.

Mykje av striden dreidde seg om provinsen Katanga, der lubafolket stod sterkt, eller «balubastammene», som det gjerne heitte i avisene. Då ni irske FN-soldatar vart drepne av «balubaer», gjekk *a baluba* eller *balooba* inn i irsk-engelsk slang som skjellsord. I tillegg fekk dei ordlaget *to go balubas*. *Balubas* finst òg i svensk i ymse tydingar, mellom anna *rampunge*, men det er truleg berre i norsk ein finn uttrykket *vill baluba* eller *full baluba*.

Ville dyr

Norsk har lånt fleire ord frå afrikanske språk, især frå språkgruppa bantu, som tyder 'menneske' (i fleirtal). Bantu omfattar rundt 150 språk, mellom anna *luba*, *swahili*, *kikuyu*, *shona*, *setswana*, *xhosa* og *zulu*. Låna gjeld

særleg namn på afrikanske dyr. Her er ein flik av flokken:

- Namna på antilopeartane *kudu* (*iqhude*) og *impala* ('gaselle', jf. arabisk *ghazal*) har vi frå språka *xhosa* og *zulu*, medan *gnu* (*i-ngu* 'villdyr') er henta frå khoispråket *nama* (ikkje bantu).
- *Sjimpanse* har utspring i eit bantuspråk i Angola, namnet på giftslangen *mamba* kjem frå *xhosa* og *zulu*, namnet på flugearten *tsetse* tyder 'fluge' på *setswana*, og *sebra* kan ha oppstått i eit kongolesisk språk, alternativt i latin *equiferus* 'villhest'.

Ei anna gruppe afrikanske lånord er henta frå musikkverda. Instrumenta *banjo* og *marimba* og dansane *samba* og *tango* skal ha tatt vegen til oss frå Afrika etter ein svingom i Amerika.

Tospråklige kids

Emilie Jensen,
Adele Grønningsæther
og Elin Haugum

– eller dårlige i både engelsk og norsk?

Unge norske trykker ny teknologi til sitt bryst og bruker medieinnhold på engelsk like gjerne som på norsk. Ser vi framveksten av den første generasjonen tospråklige nordmenn?

TEKST LARS IVAR NORDAL | FOTO HARRIET M. OLSEN

– **FOR MEG VAR DET** en vekker da jeg måtte bruke engelsk-norsk ordbok på norskentamen i tiende klasse. Jeg fant rett og slett ikke de rette ordene på norsk. Da skjønnte jeg at jeg måtte bruke mer tid på norsken.

En elev som sliter med å finne riktige norske ord i sitt siste år på ungdomsskolen? Det må være en svakt-presterende elev, tenker du kanskje. I så fall kunne du ikke tatt mer feil. Utsagnet over kommer fra Adele Grønningsæther, elev ved Heggen videregående skole i Harstad, som i fjor vant den prestisjetunge Holbergprisen i skolen med forskningsprosjektet «Norsk holder basically på å dø ut» sammen med medelevene Emilie Jensen og Elin Haugum. De ville finne ut av hva som egentlig skjer med språket deres.

– Vi satt og skulle finne ut hva vi kunne forske på, og vurderte alt fra feminisme til diskriminering i skolen. Da merka vi at vi brukte masse engelske ord når vi snakka, og vi begynte å tenke over hvor mye engelsk vi bruker i hverdagen. Så sa Emilie: Norsk holder basically på å dø ut. Og der hadde vi tittelen på prosjektet, forteller Elin Haugum. ►

«Medievanene til barn og unge er radikalt endra de siste ti åra.»

NILS PETTER STRØMMEN

Foto: Bård Gudim

Resultatet av prosjektet ble en førtsiders forskningsrapport som undersøker språkferdighetene i norsk og engelsk hos en gruppe elever og holdningene deres til de to språkene. «Oppgaven er svært aktuell i en pågående samfunnsdebatt om det norske språket», sier juryen, som enstemmig gikk inn for at de tre Harstad-elevene fortjente førsteplassen i konkurransen.

– Det mest overraskende funnet var nok at dobbelt så mange gutter som jenter var flinkere til å lese engelsk enn de var til å lese norsk. Det var ikke fordi jentene var så dårlige i engelsk, men fordi det var flere gutter som ikke leste norsk spesielt godt, sier Elin Haugum.

– Jeg skjønner dem godt. Også jeg leser engelsk mye raskere enn norsk. Jeg føler at jeg ser mer engelsk enn norsk, bøkene jeg leser, er på engelsk, og det meste på telefonen min er på engelsk. Da blir det jo enklere?

Mer engelsk?

– Det jeg kan si, helt generelt, er at medievanene til barn og unge er radikalt endra de siste ti åra. Det skyldes i stor grad mobiltelefoner og nettbrett i kombinasjon med større båndbredde på nettet. Medielandskapet har endra seg totalt, sier Nils Petter Strømmen.

Strømmen er seniorrådgiver i Kantar Media, som årlig undersøker norske barn og unges

medievaner. Han sier at barn og unges «uni-vers» nå først og fremst er på YouTube og i sosiale medier. For de minste barna er riktignok NRKs tilbud også svært attraktivt.

– 90 prosent av ti- og elleveåringene bruker YouTube daglig, og bruken har økt jevnt og trutt de siste åra. En annen tydelig trend er at gaming og dataspill også øker. Her ser vi at gutter spiller mer enn jenter, forteller Strømmen.

Inntil for få år siden visste vi lite om hvilke språk barn og unge møter når de bruker ulike medier, men etter at Kantar begynte å spørre om språk i disse undersøkelsene, har det blitt avdekket store variasjoner mellom mediene.

– Vi ser at tradisjonell mediebruk som boklesing og tv-titting fremdeles er dominert av norskspråklig innhold. Men i dataspill og på YouTube bruker norske barn og unge like mye eller mer engelskspråklig innhold. Samtidig vet vi at barn og unge bruker stadig mer tid på nettopp spill og YouTube. Det er vel slik at jo mer flytende man er i engelsk, og jo mer internasjonalt orientert man er, desto vanskeligere er det for det lokale språket å konkurrere, tror Strømmen.

Islandske paralleller

På Island har de forsøkt å finne ut mer om hva som skjer med det islandske språket i møte med engelsk. Forskningsprosjektet med det

«Islandske barn og unge er utsatt for enorm påvirkning fra engelsk.»

SIGRÍÐUR SIGURJÓNSDÓTTIR

romanskklingende navnet MoLiCoDiLaCo (Modeling the Linguistic Consequences of Digital Language Contact) skal finne ut hvordan engelsk er i bruk på Island i dag, og hvorvidt det påvirker språket til dem som bor på øya. Professorene Sigríður Sigurjónsdóttir og Eiríkur Rögnvaldsson har fått det største humaniorastipendiet fra det islandske forskningsrådet noensinne til å forske på islandskens kår i den digitale æra:

– Vi ser at islandsk språk støter på hindringer i møte med ny teknologi. Ofte er det ikke interessant for internasjonale selskaper å utvikle teknologi som forstår islandsk, siden markedet er så lite og befolkningen forstår så godt engelsk. Ett eksempel er smarthøytalere som Google Home og Amazon Alexa, som ikke har støtte for islandsk språk. Jeg tror at det påvirker unges holdninger til det islandske språket når de ikke kan bruke det til «gøye» duppeditter og teknologiske dingser, sier Sigríður.

Hovedmålet med prosjektet er å lage en oversikt over bruken av engelsk og islandsk i det islandske språksamfunnet og finne eventuelle språklige konsekvenser av den intense kontakten med engelsk.

– Et av de mest interessante funnene gjelder bruken av verbformene konjunktiv og indikativ, som en del unge blander sammen; de bruker konjunktiv der indikativ tradisjonelt

har blitt brukt, og vice versa. Undersøkelsen vår viser en klar sammenheng mellom hvor mye input man fikk på engelsk, og bruken av formene: Storforbrukerne av engelsk innhold og de som var utsatt for mye kontakt med engelsk, var også de som brukte de to verbformene på den mest «utradisjonelle» måten: Det var de som i størst grad bytta om på konjunktiv og indikativ, forteller Sigríður.

Forskerne har også gjort forsøk i islandske skoleklasser for å finne ut om barna kan snakke engelsk før de har hatt engelskundervisning i skolen.

– På Island begynner man med engelskundervisning først i fjerde klasse. Men da vi gikk inn i klasserom med barn som var åtte–ni år gamle, kunne de aller fleste forstå engelske ord og føre en samtale på engelsk. Det sier noe om hvordan den massive bruken av engelskspråklig innhold har påvirket unge islendinger.

– Samtidig ser vi at holdningene til islandsk språk varierer etter hvor unge ønsker å bosette seg i framtida. Vi har definert to typer: De som er lokalt orientert, og de som er internasjonalt orientert. Begge grupper har svært positive holdninger til engelsk språk. Men de internasjonalt orienterte er mer negativt innstilt til islandsk språk enn de som er lokalt orientert, sier Sigríður. ►

«Hjernen er ikke en beholder der det bare er plass til ett språk.»

BENTE AILIN SVENDSEN

Foto: UiO

Hun er fascinert over hva de har funnet hittil, og tror det er mye å hente i dataene som ennå ikke er analysert.

– Alle som har med barn og ungdom på Island å gjøre, vet at det er noe på gang. Språket deres er i endring. En del blåser av dette og sier at islandsk språk er dømt nord og ned tidligere, som da fjernsynet ble lansert, eller da det amerikanske forsvaret etablerte seg på Island. Men den digitale revolusjonen skiller seg fra disse hendelsene på ett viktig punkt: Den er interaktiv. Alle resultatene i undersøkelsen peker på at islandske barn og unge i dag er utsatt for enorm påvirkning fra engelsk språk og kultur.

Flerspråklig/delspråklig

En ting er Island med 350 000 innbyggere. Men hva med Norge, et land med ti ganger større befolkning, der vi nå tross alt kan snakke (et slags) norsk med smarthøytaleren Google Home?

Bente Ailin Svendsen er professor ved MultiLing – Senter for flerspråkligheit ved Universitetet i Oslo – og tvillingmor til to gutter på 16 år.

– De spør meg hele tida: Mamma, hva heter det på norsk? Senest i går lurte den ene på hva merciful er på norsk. Det er kanskje noe sånt som barmhjertig?

Svendsen ler hjertelig.

– Det vi ser mer av enn tidligere, er at unge blander inn lengre setninger og mer komplekse strukturer på engelsk når de snakker norsk. Tidligere har det vært snakk om enkeltord og slang. Akkurat det vil det være interessant å finne ut mer om og forske på i norsk sammenheng.

– *Hva med dem som frykter at vi får unge som verken mestrer engelsk eller norsk fullt ut?*

– Jeg er veldig skeptisk til en forestilling om at man kan bli halvspråklig. Hjernen er ikke en beholder der det bare er plass til ett språk. Dessuten er språk dynamiske og i forandring. Se bare på norsk i dag, det er et resultat av mange hundre års påvirkning fra ulike språk. Når det er sagt, mener jeg ikke at man bare skal la alt skure. Men dersom man ønsker å påvirke utviklingen, må det strukturelle tiltak til.

– *I Harstad-elevenes undersøkelse svarte bare 40 prosent at de mente norsk var verdt å ta vare på. Hva skal til for at de føler at noe står på spill?*

– Det er et litt utfordrende spørsmål. Jeg tror nok at disse 40 prosentene hadde oppfattet saken litt annerledes dersom de og vi hadde mistet norsken. I tillegg til at vi generelt sett uttrykker oss bedre på førstespråket eller morsmålet vårt, er det en sterk sammenheng mellom språk og identitet, både for den enkelte og

«Jeg er tross alt opptatt av å ta vare på norsk språk.»

ADELE GRØNNINGSÆTHER

på lokalt og nasjonalt nivå. Samtidig ser vi at unge i dag ønsker å uttrykke en global identitet, både gjennom engelsk og andre språk. Det er heller ikke underlig at økt bruk av engelsk i samfunnet fører til økt bruk av engelsk hos ungdommen, sier Svendsen.

Ny identitet

– På en måte er dette en parallell til da vi bytta ut dansk med norsk i Norge. Da handla det om å skape en nasjonal identitet. Med engelsk skaper vi en internasjonal identitet, sier Adele Grønningsæther.

Vi har hoppa tilbake til Heggen skole i Harstad.

– På et av spørsmålene om språkholdninger hadde vi et fritekstfelt. Der var det mange som skrev at engelsk er mer internasjonalt, at man kan bruke det i flere sammenhenger, og at norsk uansett kommer til å bli erstatta, sier Emilie Jensen.

– Noen skrev bare: Engelsk er kult. Norsk høres dumt ut, ler Grønningsæther.

– Sjøl er jeg jo tross alt opptatt av å ta vare på norsk språk. Nynorsk også, faktisk. For norsk, det er jo liksom identiteten vår. Men ifølge undersøkelsen vår er de fleste av medelevene våre ikke så opptatte av å verne om norsk. Da blir det kanskje ikke så enkelt å gjøre noe med det? ●

Føler du på flyskammen?

Foto: imv / iStockphoto

Ordklimaet 2018

Fjorårets språkbruk preges av miljøpessimisme. Men *plogging* og *matredding* gir lys i mørket og viser en viss *velvilje*.

AV ERLEND LØNNUM

EN REKKE MER ELLER MINDRE negativt ladde klimaord vant ordkåringene rundt om i verden i fjor: Norsk *førkrise*, svensk *flyskam*, engelsk *toxic*, tysk *Heißzeit* og spansk *microplástico* er blant de utvalgte.

Norsk skjebne og krise

I Norge kåret Språkrådet *skjebnelandsmøte* til

årets ord 2018. Ordet ble tatt i bruk da Kristelig Folkeparti skulle avgjøre hvilket regjeringalternativ partiet ville forhandle om.

– Bruken av ordet *skjebnelandsmøte* viser hvor avgjørende hendelsen var, ikke bare for KrF som parti og Knut Arild Hareide som partileder, men også for veien videre i styringen av Norge. Det er ikke første gang *skjebne*- blir

brukt som førsteledd i et sammensatt ord for å gi ordet tyngde, men vi kan trygt si at det sjelden har vært mer dekkende enn i dette tilfellet, uttalte Språkrådet.

På de fem neste plassene på ti-på-topp-lista kom *grottegutt*, *sosionomisere*, *plogging*, *fattigdomslykke* og *matredder* (se begrunnelse for utvalget på Språkrådets nettsider).

Livsstilsordene *plogging* – det å plukke søppel på joggetur – og *matredder* – en som sørger for å kaste minst mulig mat – er etter manges mening en optimistisk motvekt til miljøpessimismen.

Radioprogrammet «Språkteigen» valgte det entydig negative *førkrise* som et beskrivende ord for situasjonen etter fjorårets tørkesommer.

– Dette rammet veldig mange i et stort geografisk område og er brutalt på en måte vi ikke helt kan forestille oss. Vi bruker kanskje ordet *krise* for mye, men dette var virkelig en *krise*, sa jurymedlem Toril Opsahl til NRK.

Svensk skam og dansk hvitvask

Også i Sverige satte klimadebatten spor i språket. Et av nyordene var *flyskam*: «känsla av att det ur miljösynpunkt är en förkastlig handling att flyga».

– *Flyskam* er veldig tidstypisk. Det betegner den dårlige samvittigheten som plager mange av oss fordi forbruket vårt påvirker klimaet negativt, uttalte Anders Svensson, nyordsredaktør i Språktidningen.

Danskene på sin side skammet seg over at året ble preget av hvitvasking av penger og andre bankskandaler. Det gjorde at Dansk Sprog-nævn og radioprogrammet «Klog på sprog» rangerte *hvidvask* øverst, i konkurranse med blant annet *habitbandit* (vaneforbryter).

Engelsk gift

Oxford Dictionaries trakk frem *toxic* (giftig) som det mest typiske ordet: «In 2018, *toxic* added many strings to its poisoned bow becoming an intoxicating descriptor for the year's most talked about topics.»

Ordbøkene melder om 45 % økning i antall oppslag på *toxic* på deres nettsider. Ordet har dessuten dukket opp på flere felter enn før: *toxic masculinity*, *toxic relationship*, *toxic culture*.

Andre toppkandidater i engelskspråklige land er *misinformation* fra britiske dictionary.com, *single-use* (engangsbruk) fra britiske Collins og *justice* (rettferdighet) fra amerikanske Merriam-Webster.

Fransk velvilje

Franskmennene utpekte *bienveillance* som sin favoritt, etterfulgt av *climat* og *infox* (en foretatt forfransking av *fake news*). Det franske ordet for godhet og velvilje, *bienveillance*, skal ha hatt et markert oppsving det siste året.

– Vi la merke til at bruken av ordet *bienveillance* fulgte utviklingen på sosiale medier, som et slags skjold mot det hatet som formidles på disse plattformene, sa ordbokredaktør Marie-Hélène Drivaud til Le Figaro.

Tysk hete og spansk plast

Gesellschaft für deutsche Sprache så tilbake på en rekordvarm sommer og knyttet årets ord *Heißezeit* (hetetid) til klimaendringene (*Klimawandel*), i god språklig analogi til *Eiszeit* (istid).

I Spania ble *microplástico* (mikroplast) en av vinnerne foran to andre klimaordkandidater, verbene *descarbonizar* – det å redusere karbonutslipp – og *hibridar* – det å gjøre noe hybrid, som i produksjonen av hybridbiler.

Sveitsisk dobbeltørn

I Sveits skapte en fotballkamp en ny betydning av ordet *Doppeladler* (dobbeltørn). Tre albanskættede spillere på det sveitsiske landslaget formet en dobbeltørn med hendene i en kamp mot Serbia, jamfør ørnen i det albanske flagget. Det førte til heftige diskusjoner om dobbeltborgeres lojalitet og om polarisering og nasjonalisme. Juryen skrev: «Dobbeltørnen har landet i den sveitsiske hverdagen.» ●

Oslo

Niðaróss

ivstikkaersmauet

Lillehammer

Promilleveg

Pølsesvingen

Bådådjo

Kva er eit stadnamn?

Det enkle svaret er at det er namnet på ein stad, men svaret blir eit heilt anna om me legg til oss menneske i likninga.

AV GØRIL GROV SØRDAL

I MI NYE BOK om stadnamn viser eg at stadnamn er mykje meir enn namn på stader: Dei fortel òg mykje om oss menneske, for det er me som lagar dei, det er me som brukar dei, og det er me som elsker og hatar dei.

Namnetap gjer vondt

Elsk og hat høyrst kan hende litt valdsamt ut, men då eg for nokre år sidan laga TV-serien *Nomino* for NRK, skjøna eg fort at me har sterke kjensler for stadnamna våre. Ikkje til dagleg, då tenkjer me ikkje over dei, men når stadnamna våre er i fare, vaknar krigaren i oss. Sjå berre på misnøya med dei nye fylkesnamna.

Over store deler av landet må folk forsone seg med at fylkesnamna me voks opp med, snart blir historie, og når me ikkje lenger er østfoldingar, hordalendingar og hedmarkingar, kva er me då? Når desse namna blir borte, misser me som kjem derifrå, ein del av identiteten vår.

Her i vest, der eg kjem ifrå, fekk me aldri tid til å kjenne på saknet etter Hordaland og Sogn og Fjordane. Det nye fylkesnamnet stal showet, og innbyggjarar i Rogaland og i Møre og Romsdal protesterte, med rette, på at dei to fylka i midten stakk av med regionnamnet *Vestland*. ►

Stadnamna er som oksygen; me tek dei for gitt til dei er i ferd med å forsvinne, og då er det med eitt heilt krise. På 1920-talet, då stortingspolitikarane vedtok at Kristiania og Trondhjem skulle endre namn til Oslo og Nidaros, blei innbyggjarane rasande, og berre eitt av bynamna overlevde protestane.

Andre namneendringar går mykje fredelegare for seg. Skal tru kor mange sørlendingar som veit at dei for nokre få generasjonar sidan var vestlendingar? Agder-fylka var ein del av Vestlandet fram til diktaren Vilhelm Krag gjorde namnet Sørlandet populært tidleg på 1900-talet. Sørlandet olboga seg opp og fram, Vestlandet trekte seg vestover, og i 1913 døypte Stortinget om Vestlandsbanen til Sørlandsbanen. I dag er det vel ingen sørlendingar som saknar tilværet som vestlendingar, og ingen saknar namna på dei gamle amta, som Smaalenenes Amt, Søndre Bergenhus amt og Kristians Amt. Om 100 år er vel alt gløymt, men tapet av fylkesnamna våre skjer no, og det gjer vondt.

Stadnamn har makt

Stadnamn har ei eiga form for makt, og dei kan gjere oss menneske makteslause. Ta vesle Flemsøya/Skuløya på Sunnmøre, ei lita øy med 500 innbyggjarar og to sidestilte øynamn. Øya har hatt to namn i fleire hundreår, og dynamikken mellom øynamna endra seg fyrst på 1800-talet, då øya fekk rutebåt, post og telegraf. Desse institusjonane låg på den delen av øya der namnet Flemsøya blei brukt, så både rutebåtstoppet, postopneriet og telegrafstasjonen fekk namnet Flemsøen. Då nokre engasjerte sjeler frå den andre sida av øya såg at Flemsøya blei meir og meir dominerande, kravde

dei at postnamnet skulle endrast til Skuløya. Resultatet blei ein vond namnestridd der ingen av partane vann fram. Konflikten blei nemleg så betent at Poststyrelsen i Handelsdepartementet valde å bruke eit gardsnamn i staden for å velje eitt av øynamna, så sidan 1922 har postnamnet vore Longva.

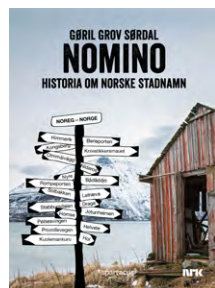
Den langvarige namnestridda delte det vesle samfunnet i to, og hundre år seinare er øynamna framleis eit sårt tema. Namnestridda dukkar innimellom opp i debattar, vittige sjeler ertar øyfolket for at dei bur på Skråstrekøya, og ironisk nok kan kampen for Skuløya for 100 år sidan føre til at begge øynamna går ut av daglegtalen. I dag meiner nemleg mange av innbyggjarane at det er så tungvint med to ulike namn på heimstaden at stadig fleire seier at dei kjem frå Longva. Slik kan det gå.

Namna fortel historier

Stadnamna våre er ein viktig del av identiteten vår, men dei har òg mykje anna rart å fortelje oss. Då eg skulle skrive boka mi, leita eg etter namn som gøymer på ei historie, og gjett om eg fann! Stadnamna våre fortel om drap og tragediar, fyllekøyning og pølsekoking, fornorsking og tvang, om kongar, husmenn og soldatar, budeier, emigrantar og hanseatar.

Drapet på ein postmeister i Kragerø i 1694 er opphavet til Knivstikkermuaet, Raset i Verdalen oppstod etter naturkatastrofen i 1893 som tok 116 liv, Møhlenpris i Bergen har namn etter mannen som i 1695 introduserte papirpengar for mistruiske nordmenn, ein ung sogning som i 1907 forsvann i USA, lever vidare i stadnamnet Minnesota i Feios, og garden til Ole i Leksvik som i 1814 kjempa mot sjølvaste Napoleon, heiter sjølvsgt Waterloo.

«Stadnamna er som oksygen; me tek dei for gitt til dei er i ferd med å forsvinne, og då er det med eitt heilt krise.»

Mor Mette Krogseth seier ho kjem frå Flemsøya, men dottera Hanne seier ho kjem frå Longva.
Foto: Gøril Grov Sørdal

I lia over barndomsheimen min i Sogn ligg Kristidalen, som har namn etter budeia som blei drepen der oppe for fleire hundre år sidan. Ingen hugsar kva drapsmannen heitte. Slike stadnamn er minnesmerke over dei som kom før oss. Me lever korte liv, men stadnamna blir att. Me likar tydelegvis å lage stadnamn, for nye minnesmerke kjem stadig til. I Trondheim ligg Northugsvingen, der ein viss skiløpar køyrde utfor med bil i 2014. I Karasjøkk ligg *Kjell Sæther roggi*, Kjellsgropa, etter ein uheldig hobbyfotograf som i 2015 køyrde snøskuteren sin fast mot Finnmarkviddas einaste gjerdestolpe. Desse to namna blir kanskje døgnfluger, men det kan òg hende at dei blir brukte og slår rot.

Men eg fann meir. I tillegg til fasinierende enkelthistorier om folk og hendingar fann eg historia om Noreg. Eg lærte at politikarane i det sjølvstendige Noreg endra Kristiania, Fredrikshald og Fredriksvern til Oslo, Halden og Stavern for å kvitte seg med restane etter dansketida, og eg skjønna kvifor *Solbakken* blei ein superhit under nasjonalromantikken. Eg

blei sjokkert over at nye vegskilt med namn som *Bådådjo* (Bodø) og *Gáivuona suohkan* (Kåfjord kommune) blir vandaliserte, og eg krympa meg då eg lærte at samiske og kvenske stadnamn blei viska vekk under fornorskinga. Eg blei trist av historia om *Tausholmen*, ein holme i Modalen der gjenstridige unge tauser, eller jenter, blei sette ut for å kome på betre tankar. I 1837 sat 25 år gamle Anna Gulleiksdotter på Tausholmen i tre døgn før ho gjekk med på å gifte seg med friaren far hennar hadde sett seg ut, ein 47 år gamal enkemann med sju born. Eg blei fasinert av at Svartedauden viser att i namn som Øygard, Øydegard, Øyjord og Aune, og at bibelske stadnamn som Gosen, Galilea og Jeriko ligg side om side med dei norrøne gudane i Ullevål, Nærøyfjorden og Tysnes. Eg lærte at namnet på mi eiga heimbygd, Vik i Sogn, er eit svært gammalt gardsnamn, og at stadnamn som Vik, Nes og Dal fortel om dei aller fyrste norske gardane. Tanken på at bøndene som fyrst rydda jorda i heimbygda mi, òg brukte namnet Vik, får det til å krible i meg. ►

Når et ord er ført opp i denne spalten, betyr det bare at vi har registrert at det er i bruk. Det betyr ikke at Språkrådet går god for ordet.

Fra demonstrasjonen for abortloven i oktober 2018. Foto: Audun Braastad / NTB scanpix

abortflørt *Ernas abortflørt gjør lite inntrykk. KrF-topper lar seg ikke overbevise av Erna Solbergs åpenhet for å endre abortloven.*

Dagen 20.10.2018

abortfrieri *Sp-lederen slakter abort-frieri: Erna Solberg frir til KrF med innstramninger i abortloven. Nå anklager Sp-leder Trygve Slagsvold Vedum statsministeren for politisk taktikkeri og uverdigg spill.*

VG 20.10.2018

migrantkaravane *Mexico åpner grensen for kvinner og barn fra migrantkaravane. [...] Om lag 3.000 migranter, hovedsakelig fra Honduras, har gått fra hjemlandet og gjennom Guatemala. Fredag nådde karavanan grensen mot Mexico, og det kom til sammenstøt med mexicanske grensevakter da migrantene rev ned et grensegjerde og forsøkte å krysse broen som fører fram til den mexicanske grensen.*

NTB 20.10.2018

perlekre *Perlekre er i slekt med skjeggkre og sølvkre, og finnes trolig over hele landet. [...]*

Det nyoppdagete insektet har fått navnet perlekre fordi det er karakteristisk perlemoraktig i utseende. Kreet er mindre enn de andre kreene, kun opp til åtte millimeter, og har lange antenner som er rundt to tredjedeler så lange som kroppen.

Bergensavisen 23.9.2018

språkspagat *Språkrådet vil hindra språkspagat i academia. Universitet og høgskular arbeider under eit språkleg krysspress som det er vanskeleg å stå i, meiner språkdirektør Åse Wetås. No legg Språkrådet ut på tur for å hjelpa academia til å ta kloke og meir medvitne språkval.*

Nynorsk Pressekontor 16.1.2019

vennelading – *Vennelading er det nye sjekketrikset. Verdens første telefon med trådløs vennelading er straks i butikkene, og Per Kristian [Bjørkeng] har vært i Stockholm for en prøvekjøring. – Vi ser konturene av en ny konge på mobilhaugen, mener han.*

Teknologimagasinet 16.10.2018

I KAMPEN OM strømmemarkedet blir vi knøtt-små. Når giganter braker sammen, er det de minste det går hardest utover. Nå er det ikke nytt at små kulturnasjoner møter press utenfra, men den nye konkurransen om TV-vanene og TV-tida vår innebærer enda tøffere tider for norsk kultur, norske fortellinger, norsk språk. [...] For hver «Heimebane» og «Neste sommer» vil det dukke opp nye «Stranger Things»-snakkiser, «Game of Thrones»-suksesser, superhelter og «Star Wars»-spin offs.

Reidar Spigseth, i Rogalands Avis

DET Å GREMME seg over dårlig norsk er en av de fremste klassemarkørene vi har her i landet, og danner grunnlaget for et usynlig fellesskap som strekker seg på tvers av økonomi, utdanning og politisk tilhørighet, og kjennetegnes av sin evne til å kanalisere sin kjærlighet til fedrelandet på sosialt akseptable måter. Språk er identitet, og få ting er mer identitetsskapende enn å regelmessig ergre seg over mennesker som sier *et* snarere enn *en* kompliment.

Aksel Kielland, i Morgenbladet

- HVIS STATEN SELV ikke bruker den norske rettskrivningen, så gir det oss veldig dårlige argumenter overfor resten av befolkningen. Hvorfor skal vi bruke den felles rettskrivningen som vi har? Jo, fordi vi trenger et godt og tydelig kommunikasjonsmiddel, og vi trenger et godt redskap for å drive god lese- og skrivelæring. Vi trenger den normen for å ha et

godt og stabilt skriftsystem. Hvis staten selv ikke har respekt for det, så er det vanskelig for oss å med stor pondus kunne si at dette må alle forholde seg til.

språkdirektør Åse Wetås, i Morgenbladet

DU HUSKER KANSKJE innlegget mitt i Aftenposten om sj- og kj-lyden? Jeg er en av dem som sier sjærlighet og sjole, og jeg lever godt med det. Men jeg har fått mange reaksjoner. Noen er bekymret for meg. «Er det ingen i familien som bryr seg om deg? Du burde fått hjelp av logoped! Er du dum? Tror du noen kommer til å ville ansette deg?» Jeg kan berolige dere, jeg har det helt fint. Og jeg har ikke skiftet mening.

Agnes Nordvik (16), i Aftenposten

HVIS NORSK VAR godt nok for Henrik Ibsen, Sigrid Undset og Tarjei Vesaas – og stadig kan brukes av forfattere som Per Petterson, Maja Lunde og Karl Ove Knausgård – er det ingenting som tyder på at det har vesentlige mangler. Tvert imot er norsk – og slektingene i den nordiske språkfamilien – fleksible redskaper i rask utvikling. Norsk er også den tydeligste markøren for Norge som nasjon. Skal det fortsette slik må vi jobbe aktivt for at norsk skal være det dominerende og naturlige språket på alle viktige samfunnsområder.

John Olav Egeland, i Dagbladet

Har du et spørsmål, kan du sende en e-post til sporsmal@sprakradet.no.

Spørsmål: Stadig oftere hører jeg at journalister benytter verbet *å tenke* når de intervjuer folk. De spør ikke lenger hva intervjuobjektet *mener, tror* osv. Kan dette være riktig språkbruk?

Svar: Det er helt greit å mislike denne nye bruken av verbet *tenke*, men det er ikke rimelig å kalle den gal. Mange har skrevet og spurt om den nye tendensen. De fleste mener at *tenking* ofte er altfor generelt og dermed tilslørende. Journalister og skribenter gjør klokt i å merke seg dette.

På den ene siden er det ganske naturlig at verbet *tenke* breier seg over tilgrensende betydninger, for tro og syning er en form for tenking, tross alt. Også tradisjonelt kan *tenke* bety både 'tro' og 'synes': «Jeg tenker han kommer snart», «Jeg tenker du får klare deg selv». Men slike uttrykk er unntak. Det er grunn til å tro at den økte bruken av *tenke* om 'tro' og 'mene' har støtte i det engelske *think*, som dekker disse sær betydningene i mye større grad enn *tenke* tradisjonelt gjør.

Når man sier at man *tenker* noe, slipper man både å ta stilling (*å mene, å synes*) og å vise usikkerhet og sårbarhet (*å tro*). Man kan gi inntrykk av å være både objektiv og beskjeden, og dessuten prosessorientert og forhandlingsvillig.

Men gardering kan grense til ansvarsfraskrivelse. Hvis man liksom står utenfor seg selv og refererer til en prosess under topplokket, risikerer man å virke unnvikende eller manipulerende.

Folk som virkelig er «i tenkeboksen», må få lov til å tenke høyt ved hjelp av verbet *tenke*. Andre også, selvsagt. Men på grunnlag av reaksjonene vi får fra innsendere, både tenker og tror vi at det mest tillitvekkende er å si rett ut *hvordan* man tenker. Hvis man faktisk mener, synes eller tror noe, er *mene, synes* og *tro/tru* fremdeles de beste ordene man kan velge på norsk. Mener vi, altså.

Men *mene* og *tro* har jo lenge (også) hett *think* på engelsk, innvender noen. Mener vi at engelsk er tilslørende? Nei, ikke på samme måte. Utgangspunktet og de interne kontrastene i språket er ulike. På norsk kommer *tenke* stadig oftere *i stedet for* de vante uttrykkene for tro og mening. Det er først og fremst det som vekker mistanke om unnamanøvrering.

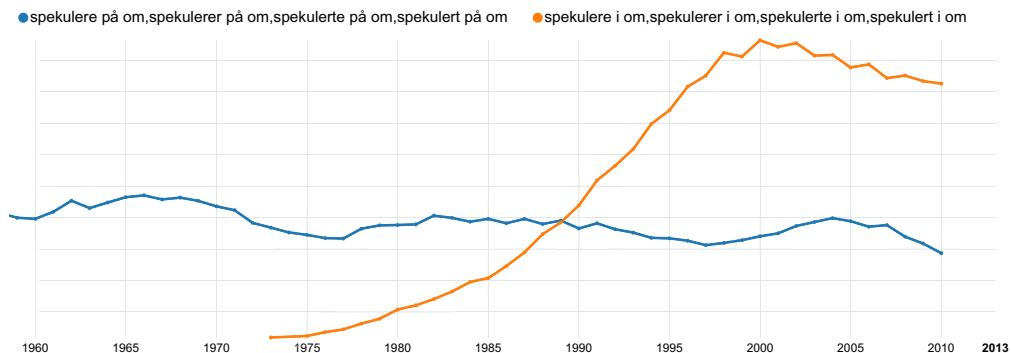
Spørsmål: Etter min barnelærdom finst det to heilt ulike former for spekulering eller spekulasjon. Å spekulere PÅ eller OVER noko er å fundere på noko. Å spekulere I noko, til dømes i aksjar eller i folks toskeskap, er å gjere noko meir eller mindre tvilsamt i von om vinning. Mange seier no at dei «spekulerer i» noko når dei funderer. Eg spekulerer på om dei gjer rett i det?

Svar: Det er grovt sett nokså nytt å bruke «spekulere i» for «spekulere på/over». Er ein tradisjonelt innstilt, verkar det gale. Vi vil nok rå ifrå å bruke «spekulere i» på denne måten.

Til og med *Det Norske Akademis ordbok*, som er svært oppdatert, held skiljet ved lag.

Nedanfor er ein statistikk henta frå n-gram-tenesta til Nasjonalbiblioteket (nb.no).

Her ser vi utviklinga i avistekster dei siste tiåra:

Det er litt underleg at det semantisk nærskylde *lure PÅ* ikkje har motverka utviklinga.

Framstillinga ovanfor er noko forenkla. I eldre mål, i svensk og dessutan i danske dialektar finn vi «spekulere i» brukt i vidare tyding. Eit tidleg døme på norsk finn vi i ein ingress frå før krigen: «Tyvene spekulerer i om folk er hjemme.» Ein slik uttrykksmåte kan ha røter i «Tyvene spekulerer i at folk er borte» + «Tyvene spekulerer på om folk er hjemme/borte», men han kan altså òg ha ei eldre rot.

Spørsmål: Stadig oftare ser jeg folk skrive at noe «virker å være» eller «virker være» slik og slik. Er det korrekt norsk eller påvirkning fra engelsk «seems to be»?

Svar: Dette er snarere påvirkning fra svensk «verkar vara», kanskje med indirekte støtte i engelsk.

Innsiget i norsk er av nyere dato, for det

står ikke noe om uttrykket i Finn-Erik Vinjes bok *Svecismer i moderne norsk* fra 1972. Søk i avisbaser tyder på at uttrykket var uvanlig i norsk før syttiåra.

På norsk heter det tradisjonelt ikke f.eks. «hun virker være fornøyd», men blant annet:

Hun virker fornøyd.
Det virker som (om) hun er fornøyd.
Hun ser fornøyd ut.
(og stivere: Hun later til å være fornøyd.)

Et annet eksempel er «det virker å være et nytt fenomen». Her kan det passe med:

Det ser ut til å være et nytt fenomen.
Det synes å være et nytt fenomen.

«Virker å være» er nok en helt kurant formulering for mange i dag, særlig yngre mennesker. Men det kan være god grunn til å velge noe annet.

Om Språkrådet

Språkrådet arbeider for å styrke det norske språket og språkmangfoldet i landet. Språkrådet er statens fagorgan i språkspørsmål og følger opp den norske språkpolitikken på oppdrag fra Kulturdepartementet.

Dette gjør Språkrådet

- Språkrådet samarbeider med offentlige og private aktører om språkpolitiske tiltak, blant annet om klarspråk i det offentlige og i næringslivet; fagspråk, terminologi og formidling på norsk; fordeling av nynorsk og bokmål i staten og norsk-språklig teknologi. Vi arbeider for at språkopplæringen skal bygge på språkpolitikken. Vi fører tilsyn med målloven og gir råd om stedsnavn.
- Språkrådet gir råd og formidler kunnskap om språk, språkbruk og språkarbeid. Rådgivning på nett, nettorbøker, kurs, seminarer og publikasjoner er viktige verktøy i dette arbeidet. Vi forvalter rettskrivningen i nynorsk og bokmål og følger med på hvordan språket utvikler seg. Vi godkjenner norske ordbøker og ordlister til bruk i skolen.
- Språkrådet fremmer norsk tegnspråk og de nasjonale minoritets-språkene kvensk, romani og romanes og samarbeider med språkbrukergruppene. Vi samarbeider med språkinstitusjoner i andre land, blant annet om å sikre nabospråkforståelse i Norden.
- Språkrådet deler ut Språkprisen for fremragende bruk av norsk i sakprosa og andre priser og stipend. Vi arrangerer den årlige Språkdagen for å sette søkelys på språk og språkbruk i samfunnet.

Hovedmålene for Språkrådets arbeid

- Styrke norsk språks status og bruk på utsatte samfunnsområder
- Fremme norsk som et godt og velfungerende kultur- og bruksspråk
- Ivareta det språklige mangfoldet og språkbrukernes interesser

Direktøren leder Språkrådets sekretariat, som blant annet har tre språkfaglige seksjoner. Styret i Språkrådet er utnevnt av Kulturdepartementet. Språkrådet har tre fagråd med språkkyndige og språkengasjerte personer fra hele samfunnet.

www.spraakradet.no
facebook.com/Spraakradet.NO
twitter.com/spraakradet

Språkrådet

Postboks 1573 Vika
0118 OSLO

TELEFON: 22 54 19 50

ANSVARLIG REDAKTØR:
Åse Wetås

KOMMUNIKASJONSSJEF:
Anne Kirkhusmo

REDAKTØR:
Erlend Lønnum
erlend.lonnum@spraakradet.no

JOURNALISTER:
Sigrid Sørungård Botheim
sigrid.botheim@spraakradet.no

Lars Ivar Nordal
lars.ivar.nordal@spraakradet.no

ABONNEMENT OG
ADRESSEENDRING:
bestilling@spraakradet.no

Signerte artikler fra
eksterne skribenter står
for forfatterens syn.

Ettertrykk tillatt når
kilden er oppgitt.

OPPLAG: 10 800

Tekstene i dette nummeret
fins også på internett:
www.spraakradet.no/spraknytt

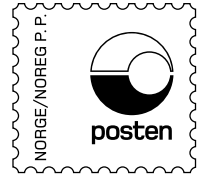
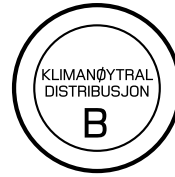
Fire nummer i året
Redaksjonen avsluttet
25.1.2019

LAYOUT: Beate Syversen
beate@b-7.no
TRYKK: Zoom Grafisk

ISSN 0333-3825

Forsideillustrasjon:
Foto: Harriet M. Olsen

Baksideillustrasjon:
Foto: amriphoto / iStockphoto

Returadresse:
Språkrådet
Postboks 1573 Vika
0118 OSLO

HISTORIA BAK

Kråker og kollbøtter

Somme stuper kråke, andre slår kollbøtte. Er det to sider av same sak?

Ja, det er to synonym med ulikt geografisk opphav.

Det rare med *kollbøtte* er at det korkje kjem av substantivet *bøtte/bytte* eller uttrykket *i koll* 'på hovudet'. Ordet kjem frå fransk *culbuter*, av *cul* 'bakpart' og *buter* 'støyte imot', og er i slekt med norsk *baute* 'slå' og engelsk *beat*. Men ein kan vel seie at *cul* har knytt seg til *koll* 'hovud' seinare. I alle fall handlar det om å gå hovudstups (jf. bokmål *hodekulls*). Ordet er gammalt i litteraturen her til lands, men truleg ikkje like gammalt i dialektane. I dansk og norsk er *koll(l)bøtte* ei gymnastisk øving så vel som rulling i samband med eit fall e.l.

Stupe kråke er gammalt i norsk talemål, men i bokheimen ser vi det fyrst hjå Asbjørnsen og Moe i 1852: «Så var det en dag den største løven jaget en hare, og den var blind, for rett som det var, løp den på både stokk og stein, og til sist rente den imot en furulegg, så den stupte kråke bortetter bakken like ned i en tjernpytt.» Ordlaget måtte forklarast for danske lesarar.

Elles er det særleg born som stuper kråke i litteraturen i tiåra etter, men stupinga er ofte kontrollert nok. Det ser ut til at kollbøtteslåinga stengjer for kråkestupinga i gymnastikkbøkene. Men det snur seg i 1920-åra, etter som norske ord og uttrykk vinn fram.

Det finst nok ingen systematisk skilnad mellom omgrepa, endå å *stupe kråke* vel inneheld ei jamføring med kråkerørsler, som ikkje er vidare elegante.

